

Uit de bibliografie van Oostende (2)

En onuitgegeven licentiaatsproefschrift over het Beleg van Oostende.
Suzanne Ponjaert, The Siege of Ostend (1601-1604) in English Literatur and
in contemporary Books and Pamphlets (R.U.G., 1883 - XI, 130 p., 19 pl.)

Van die in helder en soepel Engels geschreven dissertatie berust er in het Ostendiana-fonds van onze Stadsbibliotheek een exemplaar onder nr. P 693-1. Suzanne Ponjaert is de kleindochter en de achterkleindochter van Oostendse zeelieden en lerares aan het atheneum in Stene.

Haar werk vertoont twee delen. In A (p. 1-24), eigenlijk een inleiding, krijgen we een historisch overzicht van het beroemde Beleg in 5 punten samengevat. 1. De aanleiding tot het Beleg. 2. De Slag bij Nieuwpoort. 3. De betrekkingen met Engeland. 4. De militaire operaties. 5. Het leven van soldaten en burgers tijdens het Beleg. Hier betreft S.P. bekende paden.

Haar synthese van de krijgsverrichtingen (punt 4) bevat enkele onnauwkeurigheden. a/Dat Oostende "one of the cautionary towns" was (p. 9), dus in pand gegeven aan koningin Elisabeth, wordt door Edw. Vlietinck (Het Oude Oostende ..., p. 234) met ernstige argumenten uitdrukkelijk betwist. b/In oktober 1602 is het Beleg (begonnen op 5 juli 1601) niet twee en een half jaar oud (p. 18) maar slechts 15 maanden. c/Peter de Gieselles (p. 19) (zo geschreven bij zijn portret in het boek van Fleming) is eigenlijk Pieter van Gistelless. In zijn tekst kent Fleming alleen die vorm. En er waren betere plannetjes van het Oostends Beleg dan het gereproduceerde arme ding, eveneens overgenomen uit Fleming.

Punt 5, over het leven binnen en buiten de vesting, is wel het kleurrijkste. Eén opmerking : naar mijn smaak had S.P., die het vernietigend artikel van de onovertroffen A. Viaene over de Isabella-legende toch kende en citeert (Biekorf, 1970, p. 65-71), de onhoudbaarheid van die fabel kordater moeten onderstrepen (p. 23)

Deel B (p. 25-130), veruit het belangrijkste, handelt in drie hoofdstukken over de weerslag van het Beleg op de literatuur.

In het eerste (p. 25-32) wijst S.P. erop dat er voor dat beruchte Beleg - het indrukwekkendste in die tijd - een wijdverspreide behoefte naar nieuwsberichten bestond die bevredigd werd vooral door vlugschriften (Eng. : pamphlets, Duits : Fliegblätter), soms in dialoogvorm en boeken. Maar ook in gedichten en toneelstukken werd op dat merkwaardig Beleg gezinspeeld.

In het tweede hoofdstuk (p. 33-93) gaat S.P. nader in op de boeken en vlugschriften betreffende het Beleg. Van alle besproken boeken is er in het Ostendiana-fonds van onze stadsbibliotheek een exemplaar aanwezig.

Twee Engelse boeken komen onder de loep. Het eerste, met zijn voor de 17de e. typische langademige titel, heet : "True Historie of the memorable siege of Ostend and what passed on either side from the beginning of the siege, unto the yielding up of the Towne..." (volgt nog een lange ondertitel), by Edw. Grimeston, London, 1604. Dat oudste Engelse verslag van het Beleg, in boekvorm, is een letterlijke vertaling van het Franse : "Histoire remarquable et véritable de ce qui s'est passé par chacun jour au siège de la ville d'Ostende, de part et d'autre jusques à présent ..." Paris, chez Jérémie Perier, 1604.

Op zijn beurt gaat dat Franse werk terug op een Duits relaas, nl. "Belägerung der Statt Ostende, Journal ..." (waarvan er drie versies bestaan). Dat oudste bestaande rapport over het Beleg, in folioformaat en rijk geïllustreerd, is zelf een vertaling van een Nederlands verslag dat verloren is gegaan.

"True Historie ...", uitvoerig beschreven en vergeleken met zijn boven vermelde Franse en Duitse tegenhanger (p. 36-52), bevat details die in het veel uitgebreider werk van Fleming ontbreken.

Veel bondiger bespreekt S.P. het tweede Engelse boek : "The Commentaries of Sr Francis Vere", Cambridge, 1657, een werk dat slechts gedeeltelijk (p. 81-178) over de slag bij Nieuwpoort handelt en over het Oostend's Beleg tot aan het vertrek van Vere uit de stad (maart 1602).

Daarna worden de Nederlandse boeken ontleed. Daar ze voldoende bekend zijn laat ik hun lange titels weg.

Hendrick van Haestens, "De bloedige ... Belegeringhe der Stadt Oostende ..." Leiden, 1613. Het werk, dat beknopt wordt toegelicht, vertoont gelijkenis met het volgende.

Philippe Fleming, "Oostende, vermaerde ... Belegheringhe ..." 's-Gravenhage, 1621. Hieraan wordt terecht grote aandacht besteed (p. 55-71). Het lijvig dagboek (598 p.) wordt inderdaad beschouwd als de betrouwbaarste kroniek waarin de gebeurtenissen met treffende nauwkeurigheid, soms met pittige details, dag voor dag opgetekend worden. Fleming was immers auditeur van het garnizoen en dertien jaar lang secretaris van de gouverneurs van Oostende. Weer heel bondig is S.P. over de katholieke tegenhanger van Flemings werk, nl. : Christophle de Bonours, "Le mémorable siège d'Ostende ..." Bruxelles, 1628. Het is eveneens een omvangrijke kroniek (601 p.) met veel bijzonderheden over de Spaanse versterkingen en uitgesproken anti-Veregezind.

Vervolgens behandelt S.P. de contemporaine vlugschriften (de zgn. pamphlets). Het waren in sobere stijl gestelde relazen - voorlopers van onze moderne nieuwsbladen - gewoonlijk geschreven door anonieme reporters die hun informatie ook vonden bij kooplieden, vissers, soldaten en in privé-brieven (uit Calais, Oostende, Antwerpen, Vlissingen). In die emotioneel geladen berichten werden de feiten vaak overdreven of verdraaid. Die vlugschriften waren zo zeer in trek dat soms een tweede editie ervan nodig was.

Zes "pamphlets" werden aangehaald. Het eerste, het ruimst uiteengezet (p. 80-86), heet : "Newes from Ostend of the Oppugnation and fierce siege" (de titel is nog veel langer). Hierin worden met veel details de gebeurtenissen tot 5 augustus behandeld, wat bewijst dat er al een maand na het begin van het Beleg berichten daarover verspreid werden.

Het tweede vlugschrift - dit keer geen vertaling - verhaalt wat voorgevallen is van eind december 1601 tot begin januari 1602. Het is getiteld : "Extremities urging the Lord General sir Fra. Veare ..." en was geschreven door een voor-
aanstaand Engels militair, een ooggetuige. De auteur verdedigt het bedrieglijk wapenbestand van 23-25 december 1601 (fake-truce) dat Francis Vere met de Spanjaarden gesloten had en dat door de tegenstanders, o.a. de Bonours, zo streng afgekeurd werd.

In een derde geschrift : "A breife reporte of ..." gaat het over de gebeurtenissen sinds 7 januari 1602 tot het einde van die maand. Het wemelt van namen en is waarschijnlijk ook een vertaling uit het Nederlands.

Een vierde getiteld : "A true discourse of ..." wijdt slechts enkele paragrafen aan het Beleg (februari 1602) : er is stilte op het Oostendse front wegens munitie bij de Spanjaarden - beide kampen worden versterkt - de aartshertog schijnt aan vallende ziekte te lijden - Veres bedrog wordt goedgepraat.

Tenslotte worden nog twee pamphlets vermeld over de Slag bij Nieuwpoort nl. : "The Bataile fought ... nere Newport (oorspronkelijk Engels) en "A true Relation of the ... Victorie neere to Newport" (een vertaling uit het Nederlands).

In hoofdstuk III (p. 94-129) komen gedichten en toneelstukken aan de beurt. De balladen vormen de brug tussen boeken en vlugschriften. Naast eenvoud en gebaltheid vertonen zij een lyrisch karakter.

Over het Beleg zelf is er maar één bekend nl. "The Cardinal's Sege of Ostend", in 22 strofen (over de evolutie van het Beleg in 1601). Verder is er een bal-lade over de Slag bij Nieuwpoort getiteld "Newes from Flaunders" (met een lange ondertitel : "A new Ballad of ..."), in 23 strofen. Het schijnt oorspronkelijk Engels te zijn en is duidelijk polemisch. De aartshertog heet er : "that bloody spanish Lord/(who)like Judas converted/his booke into a sword".

Vermeldenswaard is ook de panegyriek van Cyril Tourneur (ca. 1575-1626) ge-schreven op de dood van Francis Vere (28 augustus 1609) waarin verwezen wordt naar diens optreden in de Slag bij Nieuwpoort en tijdens het Beleg.

Dat die hardnekkige belegering een geliefkoosd onderwerp was, blijkt niet alleen uit Nederlandse en Engelse gedichten. In het Frans bestaan er een veertigtal variaties (uit 1604) op een Latijns gedicht "Prosopopoeia Ostende, Urbs loquitur", dat ook in het Grieks vertaald was. In die personificaties komt de geteisterde stad dus zelf aan het woord. Ter vergelijking reproduceert S.P. de tekst van zo'n Frans gedicht, nl. dat van een zekere Corbin, en ook het bekende "Prosopopée d'Ostende" van François de Malherbe (1555-1628) (dat laatste is door de Bonours in zijn "Mémorable Siège" opgenomen).

S.P. gelooft dat ook Shakespeare (in sonnet 2) en John Donne (ca. 1571-1631) (in satyre 3) door het fameuze Beleg geïnspireerd werden.

Ook in dialogen - tot stichting en vermaak uitgewerkt - kwam het Beleg ter sprake. Daarvan geeft S.P. een Engels en een Nederlands voorbeeld. 1. "A dialogue and complaint made upon the siedge of Oastend... 1602 ...". De kern : op aandringen van de koning van Spanje doet de oudste zoon van het huis van Savoye een vredesvoorstel dat door Prins Maurits verworpen wordt. Andere gesprekspartners zijn : de aartshertogen en de paus. Die "dialogue", samen uitgegeven met het boven vermelde (vierde) vlugschrift "A true discourse" (waarvan het Ostendiana-fonds een exemplaar bezit), was een vertaling uit het Frans en werd zelf in het Nederlands vertaald onder de titel : "'t Samenspreekinghe ende Beklach op de Belegering der Stadt Oostende".

2. In het Nederlandse voorbeeld : "Tsamen Sprekinghe" (einde 1602) discussiëren twee volksmensen over de Slag bij Nieuwpoort en over het Beleg.

Goedkoper dan boeken waren de voorstellingen van toneelstukken die, ook wegens hun actualiteitskarakter, in Engeland bijzonder populair waren. Een spiegel van die tijd is dan ook het werk van Shakespeare die sinds 1585, uitgezonderd korte Stratford-onderbrekingen, in Londen woonde waar hij informatie (o.a. in de vlugschriften) en theaters vond.

In zijn Twelfth Night (1,2) verwerkt hij een passus (nl. de wonderbare redding van een man die zicht vastklampt aan een drijvend stuk mast) uit het boven vermelde (eerste) vlugschrift "Newes from Ostend". Ook in Hamlet (V, 4, 17-66) wordt een uitgebreide allusie op het Beleg gezien.

"Atheist Tragedy" (II, 1, 28-114) van de al geciteerde Cyril Tourneur (uit 1611) bevat een trouwe beschrijving van de Spaanse aanval van 7 januari 1602.

In "The Conspiracy and Tragedy of Charles Duke of Byron" van George Chapman (1559-1634) wordt eveneens gezinspeeld op het begin van het Beleg (V, 1, 7).

In twee stukken van Thomas Dekker (ca. 1572-1632) is Oostende een spreekwoordelijk voorbeeld van iets dat moeilijk te veroveren is. Zo b.v. in "The honest Whore" : "the constance of a woman (is) harder to come by than ever was Ostend".

En in "West-ward Hoe" (1607) krijgt Marchants Wife te horen : "How long will you holde out thinke you, not so long as Ostend". Wat verder in dat stuk is er spraak van "the booke of the siedge of Ostend" wat de populariteit van die werken, zoals "True Historie" suggereert.

Ook Ben Jonson (1573-1637), de vriend van Shakespeare, gebruikt Oostende als symbool voor taai verzet. In zijn "Epicoene" (1609) heet het : "Penelope her selfe cannot hold out long, Ostend, you saw, was taken at last". En in "The Ball" van James Shirley vinden we : "Ostend was sooner taken than her fort is like to be".

Tenslotte komen nog duidelijke zinspelingen op Oostende voor in een vijftal andere stukken, waaronder drie comedies van de volksschrijvers Beaumont (1584-1616) en Fletcher (1579-1625).

Een kort besluit. Dat met veel zorg en vlijt samengesteld proefschrift van Suzanne Ponjaert bewijst overduidelijk hoe sterk onze stad in het begin van de 17de eeuw in de internationale belangstelling stond. Bovendien is het zelf een interessante kritische bibliografie over Oostende.

G. BILLIET

Wat is er nog verkrijgbaar in het Heemkundig Museum ?

Visnetbreinaalden "De Plate" 1954-1979	100 Fr.
Reeks 3 prentkaarten "Heemkundig Museum"	20 Fr.
Reeks 3 prentkaarten uitg. "Kulturele Raad" Oostende	20 Fr.
Reeks 15 prentkaarten "Oostende 1965"	20 Fr.
Borrey : Van boom tot schip (2de druk)	330 Fr.
Ostendiana II	375 Fr.
Ostendiana III	400 Fr.
R. Seys : Edw. Vlietinck	25 Fr.
N. Hostyn : Vijf vergeten Oostendse kunstschilders	125 Fr.
R. Desnerck : Oostends woordenboek (2de druk)	1 500 Fr.
G. en R. Desnerck : Vlaamse visserij : (2 delen)	2 900 Fr.
J. Klausning : Vreugde en verdriet in het visserslied	120 Fr.
O. Vilain : Langs de Oostendse kateien	195 Fr.
O. Vilain : Langs de galerijen	225 Fr.
N. Hostyn : Oostends oesterboek	350 Fr.
K. Clybouw : Geschiedenis van O.L.V. Kapel te Bredene	145 Fr.
J. Gheeraert : Vertellingen uit 't Zeepaardje	200 Fr.
J. Gheeraert : Le mariage de Zot Lowieke à Ostende	100 Fr.
R. Rotsaert : Volkstelling 1814 te Oostende	300 Fr.
Oude nummers "De Plate"	25 Fr.

G.V.

Beschouwingen omtrent Karel Jonckheeres memoires

In vijf dikke, forse boekdelen heeft Karel Jonckheere (Oostende, 1906) tot hier toe zijn herinneringsnotities aan het papier en aan het nageslacht toevertrouwd. Achtereenvolgens : "De vogels hebben het gezien" (1968), "Waar plant ik mijn ezel ?" (1974), "Mijn dochter wordt sirene" (1975), "De man met de ruiker" (1977) en "Verbannen in het vaderland" (1978), op de eerste titel na alleen uitgegeven bij Elsevier Manteau, Brussel, in de reeks "Grote Marnix Pockets". Letterkundige Gie Luyten wijdt enkele bespiegelingen en gedachten aan deze cyclus in een opstel dat de titel draagt : "Karel Jonckheeres memoires : herinneringen aan vandaag", te vinden in het tweemaandelijks tijdschrift voor literatuur en beeldende kunsten "'t Kofschip", jaargang 8, nummer 1, januari 1980, blz. 7-10 (geïllustreerd met de afdruk van een recente akwarel van Karel Jonckheere door Piet Vandenberghe).

E. SMISSAERT